https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.3(315).01
CZU: 821.135.1-1(478).09(091)

ANDREI CIURUNGA: POEZIA UNIVERSULUI CARCERAL

Alexandru BURLACU

Doctor habilitat în filologie, profesor universitar
E-mail: alexburlacu1@gmail.com
ORCID: https:/orcid.org/0000-0002-3424-1588
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Andrei Ciurunga: Poetry of the Carceral Universe

Abstract

This article examines the poetry of Andrei Ciurunga (1920-2002), the pseudonym of Robert Esenbraun, born in a family of German settlers in southern Bessarabia. Under the communist regime he was sentenced on two occasions (the first time to four years, 1950-1954, the second time to 18 years to prison – from 1958), he was detained for a little more than ten years, undergoing amnesty in 1964. Memorable is the poem published after the fall of communism. It is a poem „coming from the heart”. The author has identified his destiny with the poetry of detention in all prisons and jails of Romania (Gherla, Salcia, Jilava, Văcărești, Peninsula, Poarta Albă, Danube - Black Sea canal). The lyrics "From the Canal" are distinguished by the invention of a new fixed form of poetry, the decastih. They were mentally composed and circulated widely among the detainees. It reveals, retroactively, another world, a world from the carceral inferno.

Keywords: neo-modernist poet, transitive language, carceral poetry.

Rezumat

În acest articol este examinată poezia lui Andrei Ciurunga (1920-2002), pseudonimul lui Robert Esenbraun, născut într-o familie de coloniști germani din sudul Basarabiei. Sub regimul comunist a fost condamnat în două rânduri (prima dată la patru ani, 1950-1954, a doua oară la 18 ani de închisoare – din 1958), a executat ceva mai mult de zece ani, nimerind sub amnistia din anul 1964. Memorabilă e poezia publicată după căderea comunismului. Este o poezie „ruptă din inimă”, și-a identificat destinul cu poezia detenției din toate pușcăriile și coloniile din România (Gherla, Salcia, Jilava, Văcărești, Peninsula, Poarta Albă, canalul Dunăre-Marea Neagră). Versurile „de la Canal” se remarcă prin inventarea unei noi forme fixe de poezie, decastihul. Acestea au fost compuse mental, au circulat printre deținuți. Dezvăluie, retroactiv, o altă lume, o lume din infernul carceral.

Cuvinte-cheie: poet neomodernist, limbaj tranzitiv, poezie carcerală.

Poetul **Andrei Ciurunga**, *alias* Robert Cahuleanu, ambele pseudonime ale

BDD-A33097 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:36 UTC)

lui Robert Eisenbraun, născut la 28 octombrie 1920, în Cahul, într-o familie de colonişti germani. Şcoala primară o urmează la Cahul, iar liceul la Cahul şi Bolgrad (absolvit în 1939). Prima sa poezie „24 ianuarie", publicată în revista liceului „Ioan Vodă" din Cahul, are ca subiect Unirea Principatelor Române.

Se afirmă ca poet în mediul cultural de la Cahul, frecventând cenaclul literar condus de profesorul Constantin Radu, directorul Liceului „Ioan Voievod". Debutează editorial la vârsta de 16 ani cu placheta de versuri *Melancolie* (1936). Urmează: *În zodia cumpenei* (1939); *Poemele dezrobirii* (1943); *Cântece de dor şi de război* (1944). A colaborat la revistele: *Bugeacul*, *Moldavia* (ambele din Bolgrad), *Graiul satelor* (Cahul), *Basarabia*, *Raza*, *Basarabia literară* (ultimele trei din Chişinău). În 1939-1940 a lucrat învăţător în comuna Tartaul de Salcie din judeţul Cahul.

După ce Basarabia e ocupată din nou, familia Eisenbraun se refugiază în ţară, stabilindu-se la Brăila (1944-1949). Unul dintre articolele sale, îndemnându-i pe români să respingă comunismul, îi aduce prima arestare, pentru 29 de zile, în noiembrie 1945. E forţat, în 1947, să renunţe la pseudonimul Robert Cahuleanu[1]. În 1947 publică, fără a avea avizul cenzurii, placheta *Poeme de dincoace*, cuprinzând versuri anticomuniste, pentru care este arestat din nou, în 1950, sub acuzaţia de „crimă de uneltire împotriva păcii"[2]. Cum volumul fusese distrus şi nu a putut fi adus ca probă în proces, autorul este condamnat pentru mai vechiul volum apărut la Chişinău înainte de refugiere, în 1944, *Cântece de dor şi de război*. Din mărturisirile foştilor deţinuţi politici aflăm că poetul găsi o metodă ingenioasă de a păstra versurile: coase pe pânză, în căptuşeala unui pieptar de care nu se despărţea niciodată, versurile-cheie ale câtorva sute de poezii, care astfel vor putea fi refăcute

[1] Cazul e relatat de către autor cu umor şi amărăciune: „Lucram acolo la un ziar. Într-o zi am fost chemat la organizaţia judeţeană de partid. Nu eram membru de partid, dar ştiţi că partidul conducea toate. Şi mi s-a spus:

– Tovarăşe, Cahulul nu mai este la noi, aşa că Dvs. trebuie să schimbaţi acest nume, ca nu cumva să-i jignim pe tovarăşii sovietici.

Şi atunci eu le-am spus:

– Bine, dar tovarăşul Iosif Chişinevschi, care-i la comitetul central n-are numele după Chişinău?

– Ei, lasă-l dumneata pe tovarăşul Chişinevschi, ăla-i mare, dumneata eşti mic, dumneata să-ţi schimbi pseudonimul". Se spune că, în urma acestei obstrucţii, furios, poetul a mers la poştă, unde, după cum aflăm dintr-un interviu realizat de Ion Andreiţă: „A luat cartea de telefoane a Braşovului, a deschis-o la nimereală. A citit «Andrei Ciurunga» însă funcţionarul profan, când i-a scris numele, a mai adăugat de la el un «N», devenind astfel Andrei Ciurunga".

[2] Florin Constantin Pavlovici, un camarad de suferinţă, va mărturisi despre acest episod: „Ambele erau un strigăt de protest împotriva ocupaţiei sovietice a Basarabiei, pe care Securitatea şi Tribunalul Militar îl interpretaseră drept crimă contra păcii. O asemenea interpretare subtilă nu ar fi fost posibilă fără contribuţia altui poet, Mihu Dragomir, care îşi pârâse confratele cu aceeaşi uşurinţă cu care trecuse de la legionari la comunişti. Despre delatorul acesta, ajuns mare activist cultural, Robert Cahuleanu spunea că are stilou verde, din care curge cerneală roşie" (Pavlovici, 2014, p. 51-52).

BDD-A33097 © 2021 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:36 UTC)

în condiții de libertate.

Eliberat în 1954, poetul se va confrunta cu altă realitate crâncenă, acceptată ca un dat firesc: „Nevasta și mama nu m-au așteptat./ Una era prea tânără, cealaltă prea bătrână./ S-au privit o clipă și-au plecat,/ care spre viață, care spre țărână. (...) M-am întors nicăieri./ Nu mai am în cetate/ nici casă, nici visuri, nici frați./ Sunt liber iar./ Sărmană libertate, mai bine – am fi murit întemnițați" (*M-am întors nicăieri*).

E arestat din nou, în 1958, pentru vina de a fi scris şi difuzat poeziile concepute la Canal, care circulau atât în țară, clandestin, cât şi în afara granițelor, în antologii sau la posturi de radio occidentale. Altă detenție o execută la Gherla şi în Balta Brăilei, fiind eliberat în 1964, în urma decretului de grațiere a tuturor deținuților politici. În 1967 este reprimit în Uniunea Scriitorilor şi va publica, până în 1989, volumele: *Decastihuri* (1968), *Vinovat pentru aceste cuvinte* (1972), *Argumente împotriva nopții* (1976), *Echivalențe* (1978), *Gestul împăcării* (1983) ș.a. După 1989 vede lumina tiparului şi poezia carcerală. Se stinge din viață la 6 aprilie 2004 la București.

Poezia de inspirație națională, preponderentă sub raport cantitativ în volumele: *În zodia cumpenei* (1939), *Poemele dezrobirii* (1943), *Cântece de dor şi de război* (1944), *Poeme de dincoace* (1947), își atrage simpatia prin muzicalitate și sinceritate, prin expresia ei simplă și genuină, prin percepții și reprezentări specifice vârstei fragede. E o poezie naivă, de dragoste de patrie, centrată mai mult pe *poetica văzului*, mai puțin pe *poetica viziunii*, apelând la un limbaj *tranzitiv* în defavoarea celui *reflexiv*. Atât de crâncen încercat, destinul basarabeanului se identifică/ se îngemănează, în ultimă instanță, cu poezia sa pentru care a fost condamnat pe nedrept, abuziv în două rânduri, la ani grei de detenție în gulagul românesc. Aflat în închisorile „cumplitului canal", se adresează sorei-poezie, trecută prin metamorfoze nelumești: „Soră geamănă și bună,/ iar ne-am întâlnit aici./ Fost-ai lampă, licurici,/ și-ai ajuns acum furtună.// Greu încerc să te privesc,/ te știam și nu mai semeni./ Deși umbli printre oameni,/ prea ai mersul nelumesc" (*Soră poezie*). Mai simplu spus, Ciurunga se autodefinește în ipostazele de *dezrădăcinat* sau de *poeta vates*, este copleșit de aspirații profetice/ mesianice în anii uceniciei și mai cu seamă în poezia detenției. Modelul eminescian transpare nu numai în lirica patriotică, socială și politică, dar și în poezia erotică și peisagistică.

Abia după amnistiere îi apare volumul *Decastihuri* (1968), remarcabil prin forma indirectă de expresie a adevărului, dar și prin ingeniozitatea prozodică, obținută în experiența de groază a detenției politice: „Venim spre viață limpeziți de plângeri/ si tineri de sub iernile ce-au nins,/ căci peste toate câte-au fost înfrângeri,/ ne-am scuturat de moarte si-am învins". Volumul, în esența lui, e o texistență a învingătorului, a unui nonconformist în contrasens flagrant cu „spiritul timpului" exprimată în formă voalată, cu efect de „irealitate senzorială": „Respiră dens în ghindă milenii de pădure,/ sonor, un cer de păsări foșnește-ngust în ou,/ în alga verde-a mării, ca un subtil ecou,/ se despletește firul izvoarelor obscure.// E rânduit în sâmburi înaltul trunchi al firii/ și gestul se străvede embrionar în gând,/ precum

BDD-A33097 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:36 UTC)

sărutul nostru în germene purtând/ primenitorul schimb al omenirii" (*Sens*).

„Primenitorul schimb" al regimului, pe scurtă durată, nu ar fi admis poeme din infernul carceral. Decastihul, în experiența inedită a poetului, ar „pretinde o concizie mai mare decât sonetul și un meșteșug al versului mai greu de realizat", o formă fixă cu virtuți mnemotehnice, realizată în închisoare pentru a se putea memora mai lesne poeziile, într-un mediu în care mijloacele de scris, cum se știe, erau strict interzise.

Sunt versuri de expresie clasică, îngrijit lucrate/ cizelate: „Ai obosit. Închide cartea deci.// Să lunecăm, iubito, împreună,/ din luminiș în luminiș de lună.// Aci, izvorul cald, cu unde reci,/ prin iarba grea, ca versurile-i sună./ Alături teii însoțesc poteci// spre lacul plin de nuferi și culbeci,/ iar plopii parc-ascultă cum răsună/ în tot ce mișcă-n țară sfânta strună/ din pieptul celui fără soț în veci" (*Eminescu*). Rimele noi și inventive urmează schema: a-bb-aba-abba. Volumul abundă în arte poetice: „La început, iubito, ai fost tu.// Veni apoi, înfiorat în sine,/ cuvântul – vers cu vers – să ți se-nchine.// Întâiul întuneric începu/ în ochii mari, cu nerăbdări feline,/ și-n trupul alb lumină se făcu.// Bolnav de sete sufletul bău/ și-acum aștept să te desparți de mine,/ cum apele creației virgine/ de mâlul ce-n uscat se prefăcu" (*Creație*).

Ceea ce caracterizează poezia lui Ciurunga e plasticitatea memorabilă, expresia simplă și discretă, meditația despre dialectica vieții, despre marea trecere în „zbor rotund", temă obsesivă după două decenii de calvar:

„O, cum se-ntoarce vremea cu zborul ei rotund...

În meri, aceeași toamnă de-atâtea ori plecată,
își dezvelește pieptul cu sâni domnești de fată.

Și-aceeași primăvară a cerului fecund
întoarce prima filă din cartea netăiată
pe care-a scris-o nimeni, cu degetul, pe prund.

Ce clar se-ntoarce vremea, cu sensul ei profund,
în mugurii de sânge și-n fulgii moi de vată,
pe care îi întâmpin de fiecare dată
cu umbra tot mai rece și sufletul mai scund." (*Zbor rotund*).

Ciurunga e un poet cu viziuni neomoderniste, cu un imaginar dinamic, marcat de nostalgia discretă a „paradisului pierdut". Noul conținut de viață își caută, în poezia lui din anii '60, forme noi de expresie, descoperite la T. Arghezi, L. Blaga, I. Barbu etc. El încearcă să cultive un nou tip de poeticitate. Nu întâmplător, în *Decastihuri*, volum apărut în perioada „dezghețului", sunt probate marile modele ale poeziei interbelice. Noul volum ilustrează o schimbare de paradigmă în spiritul eroticii argheziene: „Ne vom iubi, desigur, și dincolo de noi.// Când voi ieși din umbră, cu arborii, la soare,/ îți vei așterne iarba pe zveltele-mi picioare.// Când voi

BDD-A33097 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:36 UTC)

fi cuib în ramuri, iubito, printre foi,/ te vei întoarce, simplă și recunoscătoare,/ în palma-ntinsă ție, cu fulgi adânci și moi.// Iar dacă-n așteptarea trezită de-amândoi/ voi strecura putința de-a mă preface-n mare,/ tu singură – fregată de-a pururi călătoare – /îmi vei străbate-amarul cu pânzele vâlvoi." (*Metamorfoză*).

Se întrevăd reminiscențe, de exemplu, din *Copacul* lui Ion Barbu: „Mai beau lumină, foșnet și azot.// Prin trunchiul meu, bolnav de cutezanță,/ își urcă timpul vânăta-i substanță.// Cu brațele-n luceferi până-n cot/ măsor deasupra-mi cosmica distanță/ spre care-ncep să sui cu câte-un ciot.// Și-am să rămân, atât cât am să pot,/ în permanenta lumii transhumanță,/ un arbore târziu de rezonanță/ intrat în cer cu ciocârlii cu tot." (*Lemn de rezonanță*).

Odată cu aceste evidențe, Ciurunga simte imperios necesitatea de a-și intui nota individuală, de a se despărți de modelele consacrate: „Încuie bine cărțile rebele/ și zvârle cheia undeva din mers,/ să nu ne mai ajungă niciun vers/ din câte zac în rafturile mele." (*Artă poetică*). În genere, artele poetice ale lui Ciurunga vin în contrasens cu statutul poeziei și al poetului angajat, de unde și identificarea fostului deținut politic basarabean cu o „fântână săracă/ la marginea unui drum de prisos". E destinul/ poezia unui proscris, al unui exilat în interior:

„Eram o fântână săracă
la marginea unui drum de prisos.
Peste ochiul de lună din vânăta-mi apă
se pleca uneori câte-un nor ca o scundă pleoapă.
Rar abătându-se, oamenii
ciutura nu mi-o-ncercau.

Subțire pe cumpăna mea s-a lăsat într-o seară
o pasăre albă. Venea
dintr-un țipăt nescos niciodată.

Și apele mele-au crescut către ea
ca spre cer o maree –
dar pasărea,
pasărea n-a vrut să steie.

Și apele mele-au plecat după ea..." (*Fântâna*).

Marginalizat, ținut la distanță din cauze politice, poetul încearcă sentimentul inutilității. Constatările vin după *poemele cumplitului canal*, care dădeau glas unei lumi din infernul carceral și care nu puteau să apară pe timpul regimului totalitar, poeme în care canalul devine simbol al barbariei comuniste. Dincolo de o falsă modestie întrezărim aici drama unei conștiințe lucide, a unui bolnav de poezie mereu evaziv față în față cu cenzura: „Te voi lua de mână să trecem în amiază/ cu

BDD-A33097 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:36 UTC)

amintirea nopții mai stăruind în noi./ Vom ști, râzând, că arcul arterelor vibrează/ și fiecare șoaptă-i o pradă de război.// Iar în amurg, la ora retragerii funeste,/ când scutul cald al zilei va bate-n roșu-stins,/ te voi lua de mână să trecem în poveste,/ înfășurați în soare ca-ntr-un drapel învins.” (*Câmp de luptă*).

Artele poetice, poezia erotică trebuie concepute, la urma urmelor, ca o formă subversivă, de boicotare a poeziei oportuniste, a înregimentării ideologice. Deși parcimonioasă, lirica erotică e ceremonioasă, iar în căutarea paradisului pierdut sau regăsit, se află în contrabalanță cu tortura și mizeria infernului carceral. Mihai Cimpoi observă că „Ciurunga nu cultivă numai ceremonialul suferinței, ci și ceremonialul iubirii și ceremonialul dragostei de patrie și de patria-mică” (Cimpoi, 2002, p. 138). Mai mult: „Erosul este, la el, nu doar un complex de sentimente de iubire, ci paradisul pierdut recuperat, poetul configurând-o din linii ideale, ca un nou Tristan, nu doar pe Isolda setei lui de împlinire prin dragoste, ci și lumea spectrală care i-a lipsit în Celular. E o acțiune recuperatoare febrilă, ce transformă duritățile și asprimile în gingășii și frăgezimi, fulgerul în rouă, negurile în zăpezi; gândurile însângerate în gânduri înfiorate și înmiresmate. Are loc o înfrăgezire generală a contururilor lumii, altădată materiale, grele, apăsătoare, a senzațiilor, sentimentelor, altădată trăite la limita paroxistică a tragicului. Există și acum o limită, numai că ea e a preaplinului sufletesc.” (*ibidem*).

Volumul *Vinovat pentru aceste cuvinte* (1972) consacră și el tematica intimă: „Câteva zgomote aspre/ își pierdeau colțurosul contur/. Limita zilei dădea spre/ nelimitatul amurgului sur.// Cu liniștea ierbii sub palme/ pe țărmul de soare flămând,/ mă priveam printre frunzele calme/ în pârâul abia luminând.// Și trupul, ca-n somn, dispăruse./ C-un zbucium concentric, mereu,/ în apele palide nu se/ oglindea decât sufletul meu.” (*Narcis*).

Ceea ce se reține la lectura volumului e o evidentă decantare a trăirilor, sublimate în transfigurări ale eului intervertit în cuvinte: „Mi-e frig de cuvintele tale/ ca de-o iarnă a trupului meu./ Anotimpul polar, troienit de vocale,/ îl simt dureros de mereu.// Vorbești – și mi-e ger de consoane/ ca-n zăpezi mă cufund, înlemnit./ De tăcerile tale virane/ mi-e gol ca de-un șes viscolit.// Și-n marele-nghеț din cuvinte/ pătruns de iernaticul vid,/ aștept o silabă fierbinte/ s-o beau ca pe-un sânge torid” (*Iarna cuvintelor*). Sau: „Întâi, vom strânge lemnul amândoi.// Cu mâinile-mpletindu-se fierbinte,/ vom arde cărămizi, cu luare-aminte.// Înalți, pereții vor țâșni vioi/ în albe tencuieli de-mbrăcăminte/ și-acoperiș de tablă, pentru ploi.// Iar când va fi să ne mutăm apoi/ drapați în cele mai de preț veșminte,/ vom preschimba materia-n cuvinte/ să nu se surpe casa peste noi.” (*Transfigurare*).

În *Argumente împotriva nopții* (1976), *Echivalențe* (1978) și *Gestul împăcării* (1983) se impune o formă de spiritualizare a existenței, de căutare a echilibrului ființial: „Mă cutremură clipa când oamenii/ mor sau se nasc.// Echilibrul acesta labil/ dintre lume și limita ei sângerie/ îmi dă sentimentul pe care-l încerc/ la marginea unui poem –/ înainte de-a-l scrie.” (*Echilibru*).

În căutarea echilibrului între „eu” și „lumea înconjurătoare”, poezia deraiază,

BDD-A33097 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:36 UTC)

în formula poetului, de pe „drumul de prisos”: „Ridic o piatră. O arunc. Rămâne/ sub ea, pământul umed și supus,/ pe care-un bob al galbenelor grâne/ l-ar îmbrăca-n aramă până sus.// De la genunchi dacă retez copacul/ și-l car la șes, ca pe-un amarnic dar,/ rămâne-n locu-i, să înfrunte veacul,/ un scaun al tăcerii, circular.// Iar dacă timpul – călător albastru –/ mi-ar scoate-n unghii inima, nedrept,/ aș pune-n loc o frunză de jugastru –/ și-ar bate țara mai departe-n piept...” (*Echivalențe*). Tentația de a-și sincroniza bătăile de inimă cu bătăile de cap ale „epocii de aur” creează impresia unei poezii de „învingător învins”.

Schimbarea la față a poeziei lui Ciurunga se produce, după căderea comunismului, în volumele: *Memorii optimiste*. *Evocări şi versuri din închisori* (1992), *Poemele cumplitului canal* (1992), *Lacrimi pentru Basarabia* (1995), *Poeme din iad pentru îngeri*, *Ceasul fără minutare*, *Poeme cu umbre de gratii* (1996) ș.a. Este o „literatură de sertar” care se înscrie în poetica detenției, cu natura și legile ei, specifice literaturii orale, a folclorului universului carceral. „Versurile «de la Canal», compuse, mnemotehnic conservate, prin circulație orală de tip folcloric printre deținuți, scoase «afară» prin incredibile subterfugii, abnegații și riscuri, dezvăluie, retroactiv, o altă voce, cu un alt timbru” (Robu, 1995, p. 608).

Cele mai memorabile din creația poetică a lui Ciurunga rămân *Poemele cumplitului canal* (1992), scrise între anii 1950 și 1954, de-a lungul fostului Canal Dunăre–Marea Neagră, acolo unde autorul lor ispășea pe nedrept o pedeapsă de patru ani de muncă silnică.[3] Din amintirile unui deținut reținem modul de a fi al poetului în viața de după gratii: „Lângă mine dormea o personalitate emblematică a temnițelor românești Robert Eisenbraun, cunoscut ca Robert Cahuleanu sau Andrei Ciurunga. Mic de statură, firav, cu o bucățică de nas, în schimb cu o pereche de ochelari cu lentile ca fundul a două borcane, avea 22 de dioptrii, de abia i se mai vedeau ochii, şi atunci când îşi pierdea ochelarii se comporta, ca un nevăzător, această făptură era pe cât de plăpândă, pe atât de generoasă, având un suflet mare de artist. Purta permanent un cojocel, blana mângâindu-i rănile trupești, iar prietenia mea – rănile sufletești, cum zicea el. Într-o noapte mă trezește şi, culmea, mă roagă să-l scarpin pe spate. Buimac din somn, bag mâna sub cojoc şi când vreau să-l scarpin dau de ceva moale, hidos. Îl iau în mână: era un şoricel refugiat la căldură, strivit de zvârcolelile lui, la care-mi spune că nu peste mult timp va crește şi vipere la pieptul lui. L-am iubit enorm pentru intransigența lui, el excludea orice compromis în viață, martor fiindu-i conştiința. Fusese condamnat pentru creațiile lui patriotice, la insistențele mele recitându-mi din «Nu-s vinovat față de Țara mea», poezie în care răbufnea toată ura unui popor sugrumat, care nu era vinovat că iubea o țară mare, rotundă ca o horă, ca o pâine. Redau doar o strofă: «Nu-s vinovat c-am

[3] „Abia pe data de 13 mai 1954, cu o întârziere de fix o sută de zile, am fost căutat de grefier pentru a mi se înmâna foaia de eliberare din colonie. Bilanțul meu, după anii de închisoare și de Canal, era rodnic: câțiva prieteni buni la activ, o experiență bogată de viață, câte-o toană de reumatism prin părțile esențiale și câteva zeci de poezii rupte din inimă” (Ciurunga, 2018, p. 464).

BDD-A33097 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:36 UTC)

îndârjit șacalii,/ Și c-am strigat cu sufletul durut,/ Că nu schimb un Ceahlău pe toţi Uralii,/ şi că urăsc Hotarul de la Prut.»” (Gulan, 2010, p. 307-310).

Volumul e alcătuit din poezii care au fost odată, din spusele lui A. Ciurunga, „sânge și pământ”, „poezii rupte din inimă”, în care nu se renunță la retorică și confesiune directă: „Aici am ars și-am sângerat cu anii,/ aici am rupt cu dinții din țărână/ și-aici ne-am cununat, cu bolovanii,/ câte-un picior uitat sau câte-o mână.// Pe aceste văi și dealuri dobrogene/ am dat cu veacuri înapoi lumina./ Amare bezne-am așternut pe gene/ și le-am gustat în inimi rădăcina.// Aprinși sub biciul vântului fierbinte,/ bolnavi și goi pe ger și pe ninsoare,/ am presărat cu mii de oseminte/ meleagul dintre Dunăre și Mare.// Trudind, flămânzi de viață și de pâine,/ înjurături și pumni ne-au fost răsplata./ Să facem drum vapoarelor de mâine,/ am spintecat Dobrogea cu lopata.// Istoria, ce curge-acum întoarsă,/ va ține minte și-ntre foi va strânge/ acest cumplit Danubiu care varsă/ pe trei guri apă și pe-a patra sânge.// Iar cântecele smulse din robie/ vor ctitori, cu anii care vin,/ în cărțile pe care le vom scrie,/ o nouă Tristie la Pontul Euxin.” (*Canalul*).

Poezia universului carceral este o poezie care mișcă profunzimile ființei umane, o poezie a acțiunii, nelipsită de credință profetică: „Mâna care-a strâns de gât se strânge/ vânătă, în cântec de prohod./ A căzut Bastilia de sânge și-a murit un veac pe eșafod./ Toate pietrele zidite în Bastilii/ crapă, mai târziu sau mai curând,/ ca să facă loc luminii zilei./ – Dar Bastilia noastră, oare când?” 14 iulie, între sârme” (*Bastilia*). Imaginarul, în linia arsenalului tradițional al poeziei surghiuniților, al poeziei religioase, obține strălucire și viață nouă. „Hristos a înviat peste șantiere/ precum peste cărbuni învie para./ De-aici va crește marea înviere/ ce va cuprinde – mâine – toată țara.// Hristos a înviat peste lopeți/ abia mișcând în mâini însângerate,/ a înviat ca în atâtea dăți/ să ne sărute frunțile plecate.// Hristos a înviat peste spinări/ încovoiate aprig sub povară –/ acest Hristos care-n atâtea țări/ a fost bătut pe cruce-a doua oară.// Hristos a înviat și pentru noi,/ sau poate numai pentru noi anume,/ să ne deschidă drumul înapoi/ spre câte-au fost – și vor mai fi în lume.// Hristos a înviat biruitor,/ cum biruind vor învia martirii,/ când peste zidul închisorii lor/ va crește mâine mușchiul amintirii.// Hristos a înviat peste șantiere/ să-și dăruie trupul – pâine,/ și să vestească marea înviere/ ce va cuprinde toată țara mâine.” (*Hristos a înviat peste șantiere*).

Poemele cumplitului canal sunt mai mult decât niște spovedanii, notații exacte de jurnal intim sau reportaje cu Dumnezeu: „Sângerând pe colțuroase căi,/ am urcat prin primăveri și toamne/ și-am ajuns din urmă anii Tăi,/ anii mari ai răstignirii, Doamne.// Leat mă știu cu toată firea Ta,/ leat cu fruntea ce-au pătruns-o spinii,/ leat cu mâna care se-nchina/ de plângeau pe munte și măslinii.// Am și eu 33 de ani,/ duc și eu sub spini aceeași frunte/ și aceleași tălpi prin bolovani,/ crucea vieții când o sui pe munte.// Palmele la fel mi s-au crispat/ când pe lemn m-au sfredelit piroane/ și la fel spre ceruri am strigat:/ – Elli, Elli, lama sabahtani!// Țara mea, din piscuri de-o privesc,/ iarăși mă cufund în vremea ceea,/ parcă pe meleagul românesc/ s-a întors prin veacuri Galileea.// Vameșii ne vând cu gând hain/ și ne mint în față fariseii,/

BDD-A33097 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:36 UTC)

jertfa unui Dumnezeu străin,/ pe altare-njunghiați stau mieii.// Am și eu 33 de ani/ și-am murit pe cruce ca și Tine./ Neamul meu de domni și de țărani/ m-a jelit și m-a cuprins în sine.// Dar când lutul nostru, fremătând,/ își deșteaptă din adâncuri pașii,/ simt deasupra-mi lespedea crăpând/ și aud, prin somn, cum fug sutașii" (*Am 33 de ani*). Adecvarea formei artistice la fondul societal generează o poezie a maselor, cu limpede credință în viitor: „Istoria, când va ieși din pagini/ și va zvârli cu pietre și cu brazi,/ vor fumega Sodome și Cartagini/ pe locul unde-s temnițele azi." (*Și pentru noi*).

Ipostaziat în sufletul colectiv, condamnatul exprimă suferințele îndurate de întregul neam. De regulă, poezia carcerală e reductibilă la narațiuni șocante prin cruzimea suferinței/ existenței hibernale: „Pe drumul iernii, dezghețat de pași,/ mă târâi, trist și obosit, în gloată/ și-mi strâng la piept mantaua de ocnaș/ să-mi apăr focul inimii de zloată.// Sub zare trupul s-a făcut covrig,/ căci în adâncul cărnii vlăguite,/ în loc de nervi coboară șerpi de frig,/ în loc de oase urcă stalagmite.// Pe cușmă ninge vânăt și tăcut,/ zăpezi topite mi se scurg pe piele,/ bocancii, rupți în părți, s-au desfăcut/ și colcăie mocirla prin obiele.// Sudorile pe trup mi s-au lipit,/ cămașa – scoarță – s-a muiat în spate./ În fiecare mușchi câte-un cuțit/ aduce-o veste vieții-njunghiate.// Trec singur și trudit și duc în sân/ amarul plâns al unei nopți polare/ pe care zeii lutului păgân/ de-un car de ani o tâlhăresc de soare.// Și ninge sur ca peste-un cimitir/ din care morții au ieșit în gloate/ și-acum se duc pe câte cinci în șir,/ cu crucile mormintelor în spate..." (*Hibernare*). Poetul afirmă primatul vieții în fața artei, fără prețiozități, iar eul său, un eu plural, exprimă senzațiile trăite de toți acei care au „încins la curtea morții hâde/ un permanent și tragic bal mascat" (*Bal mascat*). Abundența verbelor exprima intensitatea emoțiilor și sentimentelor de ură și revoltă (*Noi nu tăcem*).

Reflectând asupra experimentelor poetice, Ciurunga mărturisește: „Fiecare dintre aceste poezii a fost ascultată de zeci de ori de deținuții politici din coloniile Peninsula, Coasta Galeșului și Poarta Albă, pe unde a peregrinat autorul. Erau semnate Robert Cahuleanu, vechiul meu pseudonim literar, obligat ulterior să mi-l schimb din motive ușor de înțeles. Mulți dintre tovarășii mei de suferință le-au învățat pe de rost, le-au transmis astfel din gură în gură (cu deformări inerente), au fost puse să circule prin toate coloniile și închisorile țării, împreună cu poeziile scrise de Nichifor Crainic și Radu Gyr, la un moment dat nu se mai știa exact care cui aparține. După eliberarea lor, unii foști deținuți le-au dus în străinătate. Așa se explică apariția câtorva dintre ele la posturile străine de radio. Poezia *Aici* a fost recitată de prietenul Remus Radina la Radio Londra, cu chiar câteva săptămâni înaintea evenimentelor din decembrie 1989. Altele au apărut în antologiile poeziei de rezistență din România, tipărite în Europa sau peste ocean" (Ciurunga, 2018, p. 330). Paul Goma (în romanul autobiografic *Gherla*) numește acest tip de poezie cvasifolclorică (Saul, 1996, p. 120-124).

În istoria poeziei românești, Andrei Ciurunga rămâne, înainte de toate, poetul

BDD-A33097 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:36 UTC)

„cumplitului canal”. De ce oare, se întreabă Anatol Moraru, nici după evenimentele de la 1989, „Andrei Ciurunga nu s-a bucurat de prețuirea cuvenită pentru curajul cu care s-a opus regimului (...), poate că acest model de verticalitate morală, de curaj civic amintea celorlalți că au fost lași, că nu s-au implicat” (Moraru, 2018, p. 22). O întrebare care rămâne și azi în picioare: De ce oare?

Referințe bibliografice:

CIMPOI, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Ediția a III-a revăzută și adăugită. București, 2002.

CIURUNGA, Andrei. *Scrieri*. *Poezie*. *Memorialistică*. Text selectat și îngrijit, repere biografice, note, comentarii și iconografie de Mihai și Teodor PAPUC. Studiu introductiv de Anatol MORARU. Chișinău, 2018.

GULAN, Aurelian. *Victime și călăi*. *Amințiri din gulag*. București, 2010.

MORARU, Anatol. Andrei Ciurunga. În: *Andrei Ciurunga*. *Scrieri*. *Poezie*. *Memorialistică*. Text selectat și îngrijit, repere biografice, note, comentarii și iconografie de Mihai și Teodor PAPUC. Studiu introductiv de Anatol MORARU. Chișinău, 2018.

PAVLOVICI, Florin Constantin. *Tortura pe înțelesul tuturor*. *Memorii*. Ediția a II-a, îngrijită de Lidia Vianu. București, 2014.

ROBU, Cornel. CIURUNGA Andrei. În: *Dicționarul scriitorilor români*. A – C. Coordonare și revizie științifică Mircea ZACIU, Marian PAPAHAGI, Aurel SASU. București, 1995.

SAUL, Iancu. *Manual pentru victime*. București, 1996.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia* (*sec*. *XIX până în prezent*), Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MEC.

BDD-A33097 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:36 UTC)